

Sanja Grković

Ministarstvo kulture i medija

Uprava za arhive, knjižnice i muzeje

Fototeka kulturne baštine

HR – 10 000 Zagreb

sanja.grkovic@min-kulture.hr

Pregledni članak

(primljeno 1. 9. 2020.)

UDK 77(497.526 Lovinac)

LIKA I LOVINAČKI KRAJ U FOTOTECI KULTURNE BAŠTINE MINISTARSTVA KULTURE I MEDIJA

Fototeka kulturne baštine Ministarstva kulture i medija svjedoči nam da je Lika sa svojom bogatom baštinom koja taloži i bilježi materijalne i nematerijalne tragove čovjekove kontinuirane prisutnosti na ovim prostorima od najranijih vremena, bila itekako privlačna kako organiziranim zaštitarima baštine, tako i namjernicima i istraživačima širokih profila. Lički krajolici, spomenici i narod predstavljali su istinski fokus njihovog intelekta i nepresušnu inspiraciju njihovom oku. Među njima su fotograf Vaso Margetić, arheolog, muzealac i konzervator Josip Brunšmid, povjesničar i arhivist Emil Laszowski, mladi prosvjetar Ivan Rubčić te muzealac i konzervator Većeslav Heneberg.

Ključne riječi: fototeka, Ministarstvo kulture i medija, Lika, Lovinac, fotografija

O konzervatorskoj fotografiji općenito

Djelatnost konzervatorske službe nezamisliva je bez konzervatorske dokumentacije, budući da ona predstavlja nezaobilazno polazište svakom stručnom radu, kako onom teoretskom, tako i praktičnom. Konzervatorskoj fotografiji, kao sastavnom dijelu konzervatorske dokumentacije, s punim pravom možemo pripisati epitet „vizualnog čuvara stanja baštine“, jer nam zorno svjedoči o stanju i mijeni spomenika tijekom vremena, bilo u pozitivnom ili negativnom kontekstu. Zahvaljujući fotografiji dobivamo uvid u izgled spomenika koji smo u nekom povijesnom trenutku djelomično ili u potpunosti izgubili, ili pak dobivamo uvid u njegov izgled prije, tijekom te nakon konzervatorskih i/ili restauratorskih zahvata.

Međutim, pogled na sveukupni konzervatorski fotografski fond poučava nas da konzervatorsku fotografiju treba sagledati kao široki spektar vizualnosti koji u sebi uključuje i isprepliće vrlo slojevitom tematiku, pa tako uz onu užu spomeničku, operativnu fotografiju, očitavamo također i pejzažnu, ambijentalnu, reportažnu, socijalnu, *life* tematiku, portretistiku itd. Kao takve, one u većoj ili manjoj mjeri korespondiraju i vizualno podupiru i osnažuju nemali broj humanističkih znanstvenih disciplina, poput povijesti, povijesti umjetnosti, arheologije, etnologije s kulturnom antropologijom, arhitekture i sl.

Konzervatorska fotografija u povijesnom kontekstu službe

Organizirano čuvanje spomeničke baštine na našim prostorima prisutno je već više od stoljeća i pol. Ono seže u daleku 1854. godinu, kada je Centralna komisija za istraživanje i održavanje građevnih spomenika (K. K. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale) – osnovana u Beču 1850. godine, s jasno zacrtanom zadaćom naglašavanja važnosti zaštite kulturnih spomenika i uopće djelovanja na tom polju – s istim ciljem promakla i imenovala u središtima svojih krunovina vrsne djelatnike s područja znanosti i kulture u prve državne konzervatore. U Hrvatskoj i Slavoniji ova je časna dužnost bila povjerena Ivanu Kukuljeviću Sakcinskom, u Istri Pietru Kandleru, a na području Dalmacije Vicku Andriću, čije ime ujedno nosi i nacionalna nagrada za izvanredna postignuća na području zaštite kulturne baštine.

Gotovo od samih početaka osnutka Centralne komisije, ali i srodnih kulturnih institucija poput Narodnog, odnosno Zemaljskog muzeja te njegovog Arheološkog odjela ili Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, fotografski medij bio je vjeran pratitelj i podupiratelj baštinske promocije, a posredno i njenog očuvanja.

U ovom kontekstu treba istaknuti kako je današnja baštinska fototeka MKM sljednica povijesnih stručnih i konzervatorskih službi te baštinica vrijednog fotografskog fonda (istovremeno s kulturno-povijesnog i s dokumentarno-operativnog gledišta) koji u sveukupnom analognom repozitoriju danas opseže preko 90.000 fotografija i 40.000 originalnih negativa te otprilike dvjestotinjak autorskih imena iz redova profesionalnih fotografa, konzervatora i stručnjaka srodnih institucija – muzealaca, restauratora, arhivista i sl. U sveukupnom analognom fondu, nastalom tijekom, okvirno uzevši, stotinu i trideset godina, povijesno-kulturnom i dokumentarnom vrijednošću ističu se primjerice fotografije Ivana Standla, Juliusa Hühna, Josefa Löwya, Hinka Krapeka, Hubberta Vaffiera, Josipa

Brunšmida, Emilija Laszowskog, Gjüre Szaboa, Vladimira Tkalčića, Julija Kempfa, Ivana Rubčića, Većeslava Heneberga, Nikole Vranića, Vidoslava Barca i još mnogih drugih fotodokumentarista.

Lika i lovinački kraj u fototeci kulturne baštine Ministarstva kulture i medija

Najranija fotografska dokumentacija iz Fototeke kulturne baštine Ministarstva kulture i medija koja se odnosi na Liku jest ona fotografa Vase Margetića, snimljena u okviru velikog državno-izložbenog projekta *Milenijska izložba u Budimpešti 1896. godine*. Te godine mađarski službeni krugovi svečano su obilježavali tisućitu obljetnicu dolaska Mađara u Karpatsku kotlinu, a krunom prigodničarske serije događaja zamišljena je Milenijska izložba u Budimpešti. Vlastodršci su izložbenim projektom željeli širokoj javnosti podastrijeti rezultate imponantnog gospodarskog i kulturnog razvoja ugarskih zemalja tijekom posljednja tri desetljeća od utemeljenja Monarhije. Slijedom, u kolovozu 1895. godine među mnogim drugim poduzetim akcijama oko izložbene prezentacije Kraljevine Hrvatske i Slavonije,¹ po nalogu dr. Izidora Kršnjavija, predstojnika Odjela za bogoštovlje i nastavu,² odabrana su petorica vrsnih domaćih profesionalnih fotografa³ kako bi za potrebe izložbe promptno i vjerno potkrijepili potrebito: prvenstveno nove prometne komunikacije s cestovnim putovima trasiranim mahom u građevno zahtjevnim predjelima i mostovima konstruiranim jednako tradicionalnim kao i modernim gradivima; mrežu novih školskih zgrada, od skromnijih, pučkih, u manjim lokalnim sredinama do većih gimnazijskih, odvojeno muških od ženskih, u većim

1 Primjerice sudioništvo mnogih istaknutih hrvatskih umjetnika: Vlahe Bukovca, Bele Čikoša Sesije, Otona Ivekovića, Roberta Auera, Ivana Tišova, Roberta Frangeša Mihanovića i Rudolfa Valdeca.

2 Funkcija odgovara današnjoj dužnosti resornog ministra.

3 Rudolfu Mosingeru povjeren je snimanje u varaždinskoj i zagrebačkoj županiji, Hinku Krapeku u modruško-riječkoj, Dragutinu Inchiostriju u bjelovarsko-križevačkoj i požeškoj, Dragutinu Hodinu u virovitičkoj i srijemskoj županiji i, Vasi Margetiću u ličko-krbavskoj županiji. Potrebno je uzgred napomenuti kako navodi u fototečnim inventarnim knjigama ponešto odstupa od ovakve krute prostorne podjele snimanja, pa tako među množinom Margetićevih ličkih milenijskih fotografija pronalazimo i one snimljene primjerice u Karlovcu, Senjskoj Dragi, Sv. Ivanu Žabnom ili Vagnju (Ruma), dok manji broj fotografija s ličkog područja ostaje bez autor-skih navoda (Jesenica, Lika kao širi pojam).

gradskim središtima; naposljetku i kulturno-povijesne znamenitosti zemlje – stare gradine, dvorce i svetišta, sve uklopljeno u tipične krajobrazne pojedinih podneblja.⁴

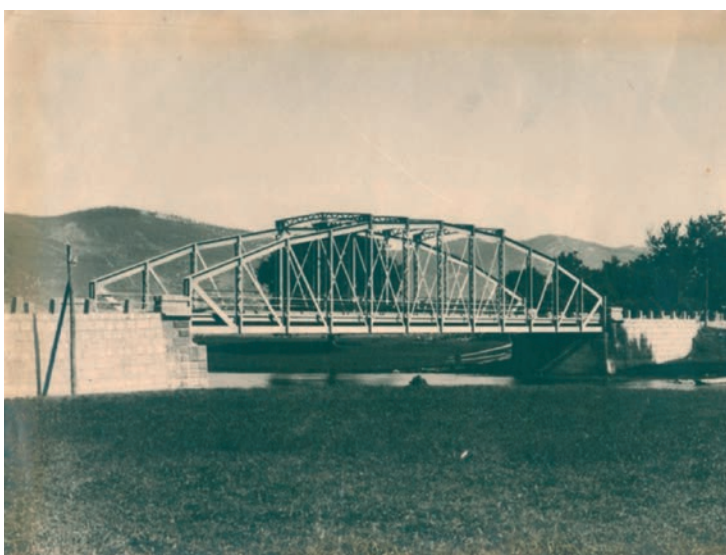
Od ukupno 57 sačuvanih fotografija (s izvornim želatinskim negativima!) snimljenih za Milenijsku izložbu u Budimpešti, 1896. godine, u fototeci kulturne baštine Ministarstva kulture i medija,⁵ sveukupno je sačuvana čak dvadeset i jedna Margetićeva fotografija s ličkog područja koja pored slikovitih krajolika sustavno bilježi onodobne dosege prosvjetne i prometne infrastrukture i graditeljstva.⁶

-
- 4 U *Izvjješću o Milenijskoj izložbi kraljevine Ugarske*, tiskanom 1897. godine, iz pera tajnika trgovačko-obrtničke komore Milana Krešića (str. 373), čitamo: „Izložci gradjenog odsjeka kr. zemaljske vlade zapremiše velik dijel „općeg“ ili gospodarsko-industrijskog paviljona. Bilo je tu na stolovima sva sila rukopisa i nacрта, tičućih se javnih zgrada, zatim cesto-mostovnih gradjevina, provedenih po gradjevnom odsjeku tečajem zadnjih dvadeset i pet godina. U mjerilu 1: 144000 sastavljeni zemljovid sviju cestovnih mreža u Hrvatskoj i Slavoniji, a u istom mjerilu i zemljovid sviju vodogradjevina u obim kraljevinama resio je zidove, a do njih bilo je grafičkih pregleda o novčanim troškovima za nabavu cestovnog posipa, fotografija cesta i mostova (70 komada), nacрта tičućih se izvedenih mostova, osušenja nizina, obskrbe Krasa sa vodom, uredjenja Save i velika hidrografska karta“.
- 5 Fotografije su baštinjene od *Kraljevskog hrvatskog slavonskog dalmatinskog zemaljskog arkiva* na temelju dopisa od 23. lipnja 1911. godine; izvor: Ministarstvo kulture i medija, Uprava za archive, knjižnice i muzeje, Središnji arhiv kulturne baštine, redni broj kutije/spisa 1./40 (1911. B 41-70-88).
- 6 Fotografski fond Like Vase Margetića u Fototeci kulturne baštine MKM: **Drežnik** – pučka škola, tipska u to vrijeme; 1895. (MKM – FKB, inv. br. 8435, br. neg. VIII-198); **Jesenica** – most preko Jesenice kao svjetlo djelo cestogradnje; 1895. (MKM – FKB, inv. br. 8437, br. neg. VIII-200); **Kaluderovac** – most preko rijeke Like iz 1840. g.; stradao tijekom Drugog svjetskog rata, najvjerojatnije 1944.; 1895. (MKM – FKB, inv. br. 7157, br. neg. VII-173); **Kupirov Klanac** – cesta kroz šumovite krajeve uz granicu Bosne kod Srba; 1895. (MKM – FKB, inv. br. 8557, br. neg. VII-298); **Lešće** – most sa željeznom konstrukcijom, preko Gacke, izveden 1889.; 1895. (MKM – FKB, inv. br. 8502, br. neg. VII-246); **Lešće** – most kameni preko Dobre, sagrađen na diku i ponos 1885.; 1895. (MKM – FKB, inv. br. 8441, br. neg. VIII-204); **Lešće** – škola, pučka; 1895. (MKM – FKB, inv. br. 8503, br. neg. VII-247); **Lešće** – škola, pučka; 1895. (MKM – FKB, inv. br. 8504, br. neg. VII-248); **Ličko Petrovo Selo** – majstorski izvedena cesta kroz šumoviti lički kraj; 1895. (MKM – FKB, inv. br. 8267, br. neg. VII-197); **Ličko Petrovo Selo** – cesta kod sela; 1895. (MKM – FKB, inv. br. 8510, br. neg. VII-254); **Ličko Petrovo Selo** – cesta, dionica u Klokočevici; 1895. (MKM – FKB, inv. br. 8511, br. neg. VII-255); **Ličko Petrovo Selo** – cesta sa serpentinama kod sela; 1895. (MKM – FKB, inv. br. 8512, br. neg. VII-256); **Lika** – krajolik s cestom; 1895. (MKM – FKB, inv. br. 8266, br. neg. VII-196); **Lika** – cesta kroz šumoviti predio; snimio vjerojatno Vaso Margetić, 1896. (MKM – FKB, inv. br. 8262, br. neg. VII-192); **Lika** – cesta prema Sedlu; 1895. (MKM – KBF, inv. br. 8263, br. neg. VII-193); **Lika** – krajolik s cestom; 1895. (MKM, FKB, inv. br. 8264, br. neg. VII-194); **Martinbrod** – panorama sela s krajolikom i cestom; 1895. (MKM – FKB, inv. br. 7174, br. neg. VII-174); **Otočac** – viša pučka dječjačka škola, nalazi se u kući koja je kao jednokatnica sagrađena 1782. g., dok je II. kat nadograđen oko 1870.; 1895. (MKM – FKB, inv. br.

*LIČKO PETROVO
SELO, cesta sa
serpentinama
kod sela;*

*Vaso Margetić,
1895. (MKM –
FKB, inv. br. 8510,
br. neg. VII-254)*

*LIČKO LEŠĆE,
most preko Gacke,
sa željeznom
konstrukcijom,
izveden 1889.
godine; Vaso
Margetić, 1895.
(MKM – FKB,
inv. br. 8502, br.
neg. VII-246)*

7427, br. neg. VII-178); **Plaški** – most željezni, onodobni, preko Dretulje; 1895. (MK, UZKB – FKB, inv. br. 8443, br. neg. VIII-206); **Plaški** – pučka škola, građena od kamena; 1895. (MK, FKB, inv. br. 8442, br. neg. VIII-205); **Vaganac** – most kameni preko Korane iz druge polovice 19. st.; 1895. (MKM – FKB, inv. br. 8449, br. neg. VIII-212).

OTOČAC – viša pučka dječja škola, u inicijalno jednokatnoj zgradi iz 1782. s nadograđenim II. katom oko 1870.; Vaso Margetić, 1895. (MKM – FKB, inv. br. 7427, br. neg. VII-178)

U razdoblju prije osnutka moderne konzervatorske službe, spomeničku baštinu, uključivši i onu ličku, fotodokumentiraju i Josip Brunšmid te Emil Laszowski. Budući da su obojica – prvi kao arheolog, muzealac i sveučilišni profesor, a drugi kao povjesničar i arhivist – dala veliki doprinos znanosti i kulturi, između ostalog predano skrbeći i o baštini (pa i na način da su bili svjesni važnosti njenog fotodokumentiranja), nimalo ne čudi činjenica da su koje desetljeće kasnije s utemeljenjem moderne konzervatorske službe postali ne samo njenim uvažanim članovima, već i darivateljima. Zahvaljujući njihovom fotodokumentiranju tijekom zadnjeg desetljeća 19. i prvog desetljeća 20. stoljeća, moderna konzervatorska služba oformljena pod okriljem *Zemaljskog povjerenstva za čuvanje umjetnih i historičkih spomenika u Kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji u Zagrebu*, 1910. godine, bit će od samoga začetka osnažena fotografskim fondom koji predstavlja temelje njene fotodokumentacijske službe.⁷ Unutar predmetnog fonda nalazimo i posve rane fotografije s ličkog područja.⁸

7 Ovakvom razvoju događaja vodila je okolnost da je novoosnovana, moderna konzervatorska služba (*Povjerenstvo*) svoj prvi radni prostor dijelila pod istim krovom s Arheološkim muzejom pod Brunšmidovom upravom, u Akademijinoj palači na Zrinjevcu. Riječ je dakle o prostornoj i kadrovskoj tijesnoj povezanosti Muzeja i Konzervatorske službe.

8 Fotografski fond Like Josipa Brunšmida u Fototeci kulturne baštine MKM: **Bilaj**, grad – situacija u krajoliku; oko 1900. (MKM – FKB, inv. br. 7112, br. neg. VI-246a); **Bilaj**, grad – situacija u krajoliku; oko 1900. (MKM – FKB, inv. br. 7113, br. neg. VI-247); **Bilaj**, grad – situacija u krajoliku; oko 1900. (MKM – FKB, inv. br. 7114, br. neg. IV-216); **Bunić**, veduta mjesta sa Župnom crkvom sv. Marije, sagrađenom 1807. i prigradenom 1867. godine; oko 1900. (MKM

BILAJ (Gospić), situacija starog grada u krajoliku; Josip Brunšmid 1897. (MKM – FKB, inv. br. 7112, br. neg. VI-246a)

VREBAC (Gospić), arheološki teren; snimio Josip Brunšmid, 1897. (MKM – FKB, inv. br. 7282, br. neg. VI-282)

PERUŠIĆ, veduta mjesta s koscima te s kulom Malkoč bega (lijevo) i župnim dvorom i župnom crkvom (desno); Emil Laszowski, 1896. (MKM – FKB, inv. br. 7190, br. neg. VI-311)

– FKB, inv. br. 7127); **Donji Lapac**, tlocrt grada po nacrtu Bron Cocini iz 1794.; oko 1900. (MKM – FKB, inv. br. 7131, br. neg. VI-254); **Lipe**, arheološki teren oko bivših Čekovića, na okuci Like, gdje je nekoć bila srednjovjekovna crkva; oko 1911. (MKM – FKB, inv. br. 7165, br. neg. VI-260); **Lipe**, teren srednjovjekovne crkve; oko 1911. (MKM – FKB, inv. br. 7166, br. neg. VI-261); **Lipe**, teren srednjovjekovne crkve; oko 1911. (MKM – FKB, inv. br. 7167, br. neg. VI-262); **Lipe**, teren srednjovjekovne crkve; oko 1911. (MKM – FKB, inv. br. 7169, br. neg. VI-264); **Lipe**, teren srednjovjekovne crkve; oko 1911. (MKM – FKB, inv. br. 7168, br. neg. VI-263); **Lipe**, iskapanje temelja srednjovjekovne crkve; oko 1911. (MKM – FKB, inv. br. 7170, br. neg. VI-265); **Lomska Duliba**, latinski natpis uklesan u pećini kao medaš između japodskih plemena Ortoplina i Parentina; oko 1923. (MKM – FKB, inv. br. 7326, br. neg. VI-293); **Medak**, rimski miljokaz s natpisom; bez godine (MKM – FKB, inv. br. 7177, br. neg. II-15306); **Medak**, rimski sarkofag s natpisom iz Počitelja koji je bio uzidan u fasadu općine koja je stradala u ratu 1943.; bez godine (MKM – FKB, inv. br. 7178, br. neg. II-15303); **Medak**, rimski sarkofag s natpisom: *DMEREMMIA*... iz Počitelja, prenesen u Medak, uzidan u općinsko pročelje, zgradu koja je stradala u ratu 1943. godine; bez godine (MKM – FKB, inv. br. 7179, br. neg. II-15304); **Mišljenovac gradina**, grad nazvan i Oraovac, porušen 1699. godine; akvarel grada u krajoliku N. Omčikusa iz 1861. godine; bez godine (MKM – FKB, inv. br. 7180, br. neg. IV-

GOSPIĆ, panorama – pogled s istočne strane
prema zapadnoj; Emil Laszowski, 1896.
(MKM – FKB, inv. br. 7150, br. neg. VI-259)

◀ PODUM (Otočac), ostaci srednjovjekovne
crkve sv. Marka – glavno pročelje;
Josip Brunšmid, kraj 19. st. (MKM –
FKB, inv. br. 7374, br. neg. VI-312)

BRINJE, stari grad Sokolac, pogled sa zapadne strane; Emil Laszowski,
prijelaz iz 19. u 20. st. (MK, UZKB – F, inv. br. 59196)

220); **Mišljenovac gradina**, kula grada s brdske strane; akvarel N. Omčikusa iz 1861. godine; bez godine (MKM – FKB, inv. br. 7181, br. neg. IV-221); **Podum** (nedaleko Otočca), crkva sv. Marka, uz ruševine antičnog nalazi; oko 1900. (MKM – FKB, inv. br. 7375); **Podum** (nedaleko Otočca), crkva sv. Marka, srednjovjekovna, ruševine, zapadno pročelje; oko 1900. (MKM – FKB, inv. br. 7374, br. neg. VI-312); **Podum** (nedaleko Otočca), srednjovjekovna crkva sv. Marka, detalj; antično kamenje upotrijebljeno kao građevni materijal; oko 1900. (MKM – FKB, inv. br. 7592); **Sinac**, Jupiterova ara u pećini (postoji 1949.); bez godine (MKM – FKB, inv. br. 7381, br. neg. VI-315); **Sinac**, mitrej kraj mjesta; bez godine (MKM – FKB, inv. br. 7379); **Sinac**, mitrej usječen u pećini – reljef Mitre koji ubija bika; bez godine (MKM – FKB, inv. br. 7380, br. neg. VI-3149); **Sinac**, mitrej usječen u pećinu – reljef Mitre (bez glave) koji ubija bika; oko 1900. (MKM – FKB, inv. br. 7595, br. neg. VI-316); **Udbina**, kuće u glavnoj ulici, lijeva stoji nakon rata kao ruševina, dok desna postoji još i 1949. godine; oko 1900. (MKM – FKB, inv. br. 7173, br. neg. VI-280); **Udbina**, kuća – žandarmerijska stanica, tip gradnje iz 19. stoljeća; oko 1900. (MKM – FKB, inv. br. 7274, br. neg. VI-281); **Vrebac**, arheološki teren Aneusa(?); oko 1900. (MKM – FKB, inv. br. 7282, br. neg. VI-282).

Fotografski fond Like Emila Laszowskog u Fototeci kulturne baštine MKM: **Alića Kulina** – utvrda, vjerojatno turska, kod Gospića; oko 1900. (MKM – FKB, inv. br. 7108); **Bilaj** – grad u krajolik; oko 1900. (MKM – FKB, inv. br. 7115); **Boričevac (Mišljenova Gradina)** – gradina najvjerojatnije iz turskog razdoblja. Crtež prema planu; pretpostavka da je presnimio Laszowski, oko 1900. (MKM – UZKB – F, inv. br. 7119); **Brinje** – mlin drveni i spilja Simičića; oko 1900. (MKM – FKB, inv. br. 7319, br. neg. IV-234); **Brinje Sokolac** – stari grad gledan sa zapadne strane, u prvom planu krovovi naselja podno grada; bez godine (iz Szabove mape) (MKM – FKB, inv. br. 59196); **Brinje Sokolac** – grad s kapelom, gledan sa sjeveroistočne strane; oko 1900. (MKM – FKB, inv. br. 7296, br. neg. VII-176); **Brinje Sokolac** – grad s kapelom gledan sa jugoistočne strane; oko 1900. (MKM – FKB, inv. br. 7303, br. neg. VI-288); **Brinje Sokolac** – sklop starog grada s kapelom i kulom; oko 1900. (MKM – FKB, inv. br. 7302); **Brinje Sokolac** – grad s kapelom gledan sa sjeverne strane; oko 1900. (MKM – FKB, inv. br. 7301); **Brinje Sokolac** – stari grad, detalj: glavni ulaz u grad s gotičkim portalom; oko 1900. (MKM – FKB, inv. br. 7309, br. neg. VII-177); **Brinje Sokolac** – stari grad i mjesto u podnožju s njegove južne strane; 1896. (MKM – FKB, inv. br. 7292, br. neg. VI-287); **Brlog na Kupi** – plan grada nad Gackom, prema bakrorezu Stiera iz sredine 17. st.; oko 1900. (MKM – FKB, inv. br. 7120, br. neg. IV-217); **Drežnik** – veduta mjesta; oko 1916. (MKM – FKB, inv. br. 7140); **Drežnik** – grad srednjovjekovni nad Koranom; oko 1900. (MKM – FKB, inv. br. 7134, br. neg. VI-256); **Gospić** – panorama s istoka prema zapadu; 1896. (MKM – FKB, inv. br. 7150, br. neg. VI-259); **Gospić** – ulica Kaniška s kapelicom sv. Ivana Nepomuka; 1888. (MKM – FKB, inv. br. 7151); **Jesenica** – grad Frankopana koji se spominje tek 1544. g.; 1894. (MKM – FKB, inv. br. 7320); **Kosinjski Bakovac** – natpis glagoljski Anža Frankopana iz 1503. g., navodno iz grada Ribnika. U kapelici sv. Vida; oko 1900., vjerojatno Laszowski (MKM – FKB, inv. br. 7221); **Krčingrad** – gradina, blokovi kamenja, koje je na lokalitetu pronašao Laszowski 1911.; 1911. (MKM – FKB, inv. br. 7194, br. neg. IV-242); **Krčingrad** – gradina, detalj: vrata gdje se nalazi udubina za osovinu vrata (poziraju žena s djetetom); 1911. (MKM – FKB, inv. br. 7195, br. neg. IV-243); **Krčingrad** – detalj zida s uklesanim klesarskim (?) znakom na uglu kule; 1911. (MKM – FKB, inv. br. 7196); **Krčingrad** – gradina, detalj zida prilikom kopanja; 1911. (MKM – FKB, inv. br. 7197, br. neg. IV-244); **Krčingrad** – znak klesarski (križ i kvadrat) na ugaonom kamenu kule od Gradine; 1911. (MKM – FKB, inv. br. 7198,

U nastavku međutim treba napomenuti kako su novi fotografski prinosi, uključujući i one koji bi se odnosili na Liku, kako od strane Brunšmida, tako i Laszowskog, s pokretanjem Službe uglavnom izostali. Steče se dojam kako je s oformljenjem Službe na području fotodokumentiranja došlo do smjene generacija: općenito sogleđavši novu je predvodio tajnik i najrevniji Službin terenac Gjur Szabo,⁹ mada u ovom kontekstu ne smijemo zaboraviti istaknuti niti mladog muzealca Vladimira Tkalčića.¹⁰

Ipak, usredotočimo li pažnju upravo na prostor Like susrećemo dva imena čija su srca, interesi, konačno i fotodokumentaristički prinosi gotovo u potpunosti posvećeni Lici. Lički opusi mladoga prosvjetara Ivana Rubčića i mladoga muzealca Većeslava Heneberga, baštinjeni unutar Fototeke kulturne baštine Ministarstva kulture i medija, ističu se na osobit način: prvi zahvaljujući neposrednoj prožetosti zavičajnošću te estetskoj i tehničkoj vrsnosti, a drugi poradi svoje dokumentarističke opsežnosti i sistematičnosti; oba također i poradi toga što, iako interesantni tadašnjoj novoutemeljenoj modernoj konzervatorskoj službi – koju uz slojevite slikovne baštinske sadržaje obogaćuju i sasvim ranim kulturno-antropološkim

br. neg. IV-245); **Krčingrad** – gradina, detalj: zid s lukom; 1911. (MKM – FKB, inv. br. 7199); **Otočac** – kuće: lijevo Compagnie Kasserne i desno kuća otočkog načelnika Josipa Heneberga; oko 1900. (MKM – FKB, inv. br. 7371); **Otočac** – fortica, građena 1619. g., pogled s istočne strane; 1895. (MKM – FKB, inv. br. 7365a, br. neg. IV-256a- nedostaje); **Otočac** – fortica, građena 1619. g., pogled s istočne strane; 1895. (MKM – FKB, inv. br. 7365, br. neg. IV-256 – nedostaje); **Perušić** – veduta: lijevo kula Malkoč-bega, desno župni dvor i župna crkva, u blizini Samograda špilja; 1896. (MKM – FKB, inv. br. 7190, br. neg. VI-311); **Perušić** – veduta: lijevo kula Malkoč-bega, desno župni dvor i župna crkva, u blizini Samograda špilja; 1896. (MKM – FKB, inv. br. 7190a, br. neg. VI-311a); **Perušić** – grad Perušićki, a od 16. st. turski; 1553. godine utvrdio ga je Malkoč-beg te je kula dobila ime po njemu; oko 1900. (MKM – FKB, inv. br. 7189, br. neg. VII-179); **Prozorina** – grad srednjovjekovni u krajoliku; oko 1900. (MKM – FKB, inv. br. 7213, br. neg. VI-266); **Prozorina** – grad srednjovjekovni, detalj zida s doprozornikom; oko 1900. (MKM – FKB, inv. br. 7214); **Rakovica** – akvarel iz 19. st. s prikazom drvene, pogranične stražarnice; bez godine (MKM – FKB, inv. br. 7217).

9 Szabov konzervatorski fotografski fond (neovisno od kasnijeg muzejskog), osim što donosi jedne od najranijih prikaza mnogih naših spomenika, prvenstveno Hrvatskog zagorja, obuhvaća okvirno oko 10.000 fotografija.

10 Tkalčiću je bilo povjereno jedno od prvih velikih fotodokumentiranja pod okriljem Povjerenstva, ono Riznice zagrebačke katedrale. Povjereni zadatak obavio je između 1912. i 1916. godine na najbolji mogući način, ostavivši konzervatorskoj Službi (Fototeci) u nasljeđe tri stotine i četrdeset izvornih fotografskih ploča (negativa), s pripadajućim fotografijama, iznimne povijesno-kulturnološke vrijednosti. U kasnijim desetljećima, vezan uz zagrebački Etnografski muzej i Muzej za umjetnost i obrt, bio je između ostaloga inicijatorom utemeljenja i oformljenja njihovih izuzetnih fotografskih fondova (fototeka).

odnosno etnografskim snimkama¹¹ – ostaju sve do danas uglavnom nepoznati ne samo široj javnosti, već i kulturnim povjesničarima i povjesničarima fotografije.

Ličanin Ivan Rubčić, rođen je 22. prosinca 1886. godine u Gospiću, gdje je polazio pučku školu i gimnaziju te maturirao 1904. godine. Studirao je zemljopis i povijest na Filozofskom fakultetu u Zagrebu i Grazu, a profesorski ispit položio je 1912. godine u Zagrebu. Poradi svojeg beskompromisnog životnog stava i pravičnosti, dekretima Kraljevine Jugoslavije bio je primoran mijenjati mjesta službovanja, seleći te radeći u Petrinji, Gospiću, Iloku, Kragujevcu, Velikom Bečkereku, Leskovcu, Gospiću i Sisku. U sisačkoj je školi pored svoje nastavničke službe u tri reizborna razdoblja obnašao službu ravnatelja.

Umro je 2. prosinca 1940. godine, u Sisku, s nenavršene 54 godine života.¹²

Drugi nam pak dostupni izvori govore da je bio iznimno obrazovana osoba, koja je svoje znanje i interese nadograđivala i širila tijekom čitavog života. Osim što je besprijeckorno govorio njemački jezik i što se izvrsno služio talijanskim, još u mladim danima solidno je ovladao i fotografskim zanatom. Dok nevelika Rubčićeva konzervatorska fotografska ostavština govori u prilog činjenici da je Rubčić fotografiju koristio u zavičajno-promidžbene i stručne svrhe, na temelju pisanih izvora kao i onodobnih popularnih tiskovnih¹³ saznajemo da je fotografski medij jednako

IVAN RUBČIĆ, portret iz poluprofila; 1924. (Izvor: HR-HDA-890)

-
- 11 Nakon spomenutih ranih navještaja etnografske fotografije pod okriljem konzervatorske službe trebat će pričekati više desetljeća do sustavnog etnografskog fotodokumentiranja pod okriljem konzervatorske službe. To će se desiti tek sredinom 20. stoljeća sa zapošljavanjem prvih profesionalnih fotografa (Nino Vranić, djeluje u KZ u Zagrebu; Vinko Malinarić, djeluje u KZ u Rijeci; Rudolf Bartolović, djeluje u KZ u Osijeku) te prvih školovanih etnologinja, početkom '60-ih godina (Marija Gamulin, djeluje u KZ u Zagrebu i Beata Gotthardi Pavlovsky, djeluje u KZ u Rijeci).
- 12 Personalni spis Ivan Rubčić; sign. HR-HDA-890: Personalni spis državnih službenika Zemaljske vlade, Pokrajinske uprave, oblasnih uprava, Savske banovine, Banovine Hrvatske i Ministarstva NDH, kutija 330
- 13 Ilustrirani tjednik *Svijet* (1926. – 1936.)

uspješno primjenjivao i u umjetničkom stvaralaštvu, za koje dobiva više nagrada. Kao vrstan predavač, te nadasve ugodna i zanimljiva osoba, među svojim je učenicima uživao veliki respekt i simpatije. Također, bio je najbližim suradnikom stručnjaka zagrebačkog Arheološkog muzeja prilikom njihovih istraživanja u Sisku; proučavao je smještaj gradskih zidina i zainteresirao se za iskopine iz najnovijeg vremena. Sva ta zapažanja objavljivao je u dnevnom tisku. Rubčića je također intenzivno zaokupljala i numizmatika, pa je imao veliku zbirku rimskog novca.¹⁴

U prvim godinama djelovanja Zemaljskog povjerenstva za očuvanje umjetnih i historičkih spomenika u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji u Zagrebu, Ivan Rubčić, kao neposredan poznavatelj te promicatelj života i kulture ličkoga kraja, na inicijativu Povjerenstva započinje terensku suradnju s konzervatorima. Nije nemoguće da je Rubčiću, kao strastvenom numizmatičaru i arheologu amateru, vrata suradnje otvorio sam Josip Brunšmid. U ljeto 1915. godine na adresu Povjerenstva šalje svoje autorske baštinske fotografije ličkog zavičaja, nastale između 1910. i 1915. godine, s pridruženim opisima spomenika.¹⁵ Tom prilikom, u istom pismu, moli

14 Magjer, Blaž: Prof. Ivan Rubčić; Pedagoški arhiv u Zagrebu, inv. br. 1057, sv. A/II. – rukopisna građa

15 MKM, – SAKB, arhivska kutija br. V, god. 1915., red. br. sign. 18.

Fotografski fond Ivana Rubčića u Fototeci kulturne baštine MKM: **Bilaj**, detalj zidova na zapadnoj strani grada; oko 1900. (MKM – FKB, inv. br. 7116); **Bilaj** – stari grad, detalj zida s istoka (srušio se nakon 1940.); 1900. (MKM – FKB, inv. br. 7117); **Bakovac** (Gornji Kosinj) – kapelica sv. Vida sa zvonikom na preslicu i predvorem (lopicom), pogled izvana na sjeverno pročelje; oko 1915. (MKM – FKB – inv. br. 7608); **Mušaluk** – kapelica sv. Duha, građena od popa Marka Mesića, 1700. g.; oko 1916. (MKM – FKB, inv. br. 7185); **Mušaluk** – kuća popa Marka Mesića iz 17. st., kasnije pregrađena, sprijeda bunar; oko 1916. (MKM – FKB, inv. br. 7184); **Mušaluk** – kula nad mjestom iz turskih vremena, zvana Bešina kula, na lokalitetu 'Stari Budak'; oko 1916. (MKM – FKB, inv. br. 7186); **Počitelj** – ruševine 'Vuksanove gradine' sagrađene u 13. st., u vlasništvu Mogorića, zid sa sjeverne strane; oko 1915. (MKM – FKB, inv. br. 7207); **Široka Kula** – ostaci gradina porušena 1584. od strane kršćanske vojske, pokraj kuće sa slamnatim krovom, pogled sa sjeverozapadne strane; oko 1915. (MKM – FKB, inv. br. 7267); **Gradina od razvala** – ostaci grada, jugoistočna strana; oko 1910. (MKM – FKB, inv. br. 7156); **Gradina od razvala** – ostaci grada, jugoistočna strana; oko 1910. (MKM – FKB, inv. br. 7155); **Gradina od razvala** – ostaci grada, detalj zida sa sjeverozapadne strane; oko 1910. (MKM – FKB, inv. br. 7154); **Udbina** – ostaci grada Kurjaka, Gusića i Turaka, obrasli vegetacijom, pogled s jugoistočne strane; oko 1915. (MKM, UAKM – FKB, inv. br. 7272); **Volarica** – kapelica sv. Ivana Krstitelja, glavno pročelje flankirano stablima; oko 1910. (MKM – FKB, inv. br. 7278); **Volarica** – kapelica sv. Ivana Krstitelja, pogled izvana s južne strane; oko 1910. (MKM – FKB, inv. br. 7279); **Volarica** – kapelica sv. Ivana Krstitelja – kameni nadvratnik s reljefnom pleternom dekoracijom, vjerojatno iz 12. stoljeća; oko 1910. (MKM – FKB, inv. br. 718); **Švica** – veduta, vodopad Gacke u jezero Švica sa starim tipom kuća; oko 1900. (MKM – FKB, inv. br. 7383)

VOLARICA OSTROVIČKA (Gospić), pročelje kapelice sv. Ivana Krstitelja, flankirano stablima; Ivan Rubčić, oko 1910. (MKM – FKB, inv. br. 7278)

VOLARICA OSTROVIČKA (Gospić), kapelica sv. Ivana Krstitelja, detalj: kameni nadvratnik s pletetom kao reminiscencija na staro-hrvatsko doba; Ivan Rubčić, oko 1910. (MKM – FKB, inv. br. 7180)

BILAJ (Gospić), detalj zidova na zapadnoj strani grada; Ivan Rubčić, oko 1910. (MKM, – FKB, inv. br. 7116)

MUŠALUK (Bešina kula), grad iz turskog doba nad mjestom, pogled sa zapada; Ivan Rubčić oko 1916. (MKM – FKB, inv. br. 7186)

ŠIROKA KULA (Gospić), ostaci gradine, porušene od strane kršćanske vojske, 1584. godine, te pokraj nje kuća sa slamnatim krovom; sprijeda puk; Ivan Rubčić, oko 1915. (MKM – FKB, inv. br. 7267)

Povjerenstvo da ga imenuje konzervatorom. Tajnik Povjerenstva Gjuro Szabo u odgovoru odbija mogućnost Rubčićevog imenovanja konzervatorom, sažetom konstatacijom: „poradi nedovoljne stručnosti ličkog profesora?!“ Iz današnje perspektive gledano ne možemo ne ustvrditi kako je ovakav stav Povjerenstva bio štetan, ako nizašto, a onda za njenu konzervatorsku foto-službu. Nedvojbeno je kako bi Rubčićev status konzervatora zasigurno pridonio baštinenju još pokojeg autorovog fotografskog opusa od iznimne dokumentarne i kulturološke vrijednosti.

Naprotiv, situacija je danas sljedeća (kao uostalom i s mnogim drugim u prostoru i vremenu zagubljenim opusima): nakon kontaktiranja srodnih muzejskih ustanova na ličkom području i u Zagrebu¹⁶ ostaje nepoznanica gdje se danas čuva i je li uopće sačuvano išta od fotografske ostavštine ličkog profesora Rubčića.¹⁷

16 Hrvatski državni arhiv u Zagrebu i Hrvatski školski muzej u Zagrebu, kao što je već istaknuto, posjeduju tek pisanu dokumentaciju, dok u Muzeju Like u Gospiću za sada izostaje svaka informacija vezana uz djelovanje Ivana Rubčića.

17 Za razliku od nažalost (za sada) izostale obimnije Rubčićeve fotografske ostavštine, baštinici smo (Gradski muzej Požege) pozamašne fotografske ostavštine uvaženog kulturnog djelatnika i prosvjetara Požežanina Julija Kempfa. Iako se generacijski (dvadesetak je godina stariji od Rubčića) i prostorno Kampf i Rubčić razilaze, među njihovim baštinskim fotografskim opusima, nastalim u prvim godinama djelovanja Povjerenstva, moguće je povući mnoge usporedbe.

POČITELJ (Gospić), grad nazvan Vuksanova gradina, čiji spomen seže u 1263. g., kao imanje Mogorovića – detalj: sjeverni zid grada s dječacima i starijom osobom; Ivan Rubčić, oko 1915. (MKM – FKB, inv. br. 7207)

MUŠALUK (Gospić), Mesičeva kuća iz 17. stoljeća, kasnije dograđena s bunarom u prvom planu; Ivan Rubčić, oko 1915. (MKM – FKB, inv. br. 7184)

MUŠALUK (Gospić), kapelica sv. Duha, građena pod pokroviteljstvom popa Marka Mesića, 1700. godine; Ivan Rubčić, oko 1915. (MKM – FKB, inv. br. 7185)

Štoviše, slijedom rečenog, ostaje istražiti krije li se moguće, osim u konzervatorskoj fototeci te spomenutom međuratnom tisku, kao neatribuirana i neprepoznata u kakvoj javnoj ili privatnoj fototeci ili kakvom onovremenom tiskovnom članku?!

Na temelju ostataka Rubčićeva opusa, odnosno onoga što je pohranjeno u baštinskoj fototeci Ministarstva kulture i medija, moguće je zaključiti da se radi o tehnički i estetski doradenom opusu, sadržajno usredotočenom na ličko podneblje s njegovom slojevitom poviješću i kulturom. Na fotografijama Rubčićevog opusa gotovo je redovito prisutan i narod kao vremenska prenosnica i simbol životnog kontinuiteta. Ljudi bezuvjetno donose prostorima život, smisao i značaj; njihova pak nazočnost na fotografiji sliku čini živopisnijom, u osjetilnom pogledu toplijom i bližom, iako u isti mah ne isključuje, dapače nagovještava (aludira na), prolaznost i smrtnost.

Većeslav Heneberg

Izuzetan doprinos fotografskom bilježenju slojevite kulturne baštine sporadično i života na prostoru Like, kako svojim sadržajem, tako i opsegom, dao je Većeslav Heneberg.¹⁸ Ova je tvrdnja tim vrjednija ako uzmemo u obzir činjenicu da Henebergov život (poput Rubčićevog), nije bio dug. Heneberg je rođen 22. ožujka 1889. godine, a umro je 5. travnja 1937. godine, s tek napunjenom 48. godinom života.

Heneberg je u rodnom Zagrebu polazio pučku školu i gimnaziju te studirao povijest i zemljopis na Filozofskom fakultetu. Još od studentskih dana zanimao se za stare gradine i gradove na području Like i šire, što je proizašlo iz njegove pripadnosti otočaćkoj lozi Heneberga. O ovoj upućenosti i interesu zorno nam svjedoči rana Henebergova ostavština, nastala između 1910. i 1923. godine, koja se čuva u Središnjem arhivu Uprave za archive, knjižnice i muzeje Ministarstva kulture i medija.¹⁹ U vrijeme studija, koji završava 1917. godine, još uvijek izostaje sustavno Henebergovo fotografsko dokumentiranje baštine.

18 Izvori o Henebergu, njegovom životu i djelovanju nude dvije inačice pisanja prezimena, one s jednostrukim i one s dvostrukim slovom 'n'. Na temelju vlastoručnog Henebergovog potpisa odabrala sam koristiti opciju s jednim slovom 'n'.

19 Pohranjena je u tri arhivske kutije koje sadrže neobjavljene rukopise, novinske članke, izvještaje s terena, planove i nacрте pretpovijesnih i srednjovjekovnih lokaliteta, mnoštvo bilježaka i iscrpnu bibliografiju. Dokumentacija se ponajviše odnosi na područja Like, ali ponešto je i one vezane uz Medvednicu, bosanskohercegovački grad Soko grad te razne domaće i strane dvorce. Predmetnu Henebergovu ostavštinu otkupio je Republički zavod za zaštitu spomenika kulture

Početak njegova službovanja obilježio je prosvjetni rad u Srijemskoj Mitrovici, Brodu na Savi i Zagrebu.²⁰

Heneberg je poznavao i prijateljeva s brojnim značajnim imenima tadašnjeg kulturnog i znanstvenog miljea Pokrajine. Bio je također stariji brat Marijane Heneberg (udane Gušić), istaknute etnologinje te šogor liječnika, antropogeografa i akademika Branimira Gušića.²¹ Intenzivno se i plodonosno družio i s Gjurom Szabom, tajnikom *Zemaljskog povjerenstva za čuvanje umjetnih i historičkih spomenika*, potom i ravnateljem Muzeja za umjetnost i obrt. U toj suradnji, 1923. godine postaje članom *Povjerenstva*, a potom 1925. godine i kustosom Muzeja za umjetnost i obrt, napustivši dotadašnji prosvjetni posao.

VEĆESLAV HENEBERG,
portret iz poluprofila, 1925.
(Izvor: MUO, Odjel dokumentacije)

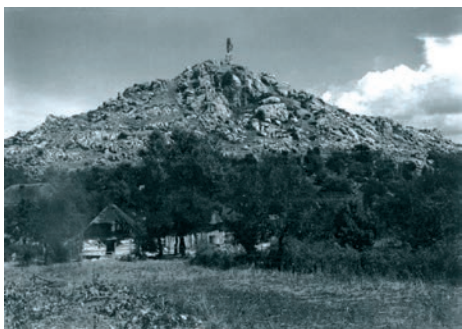
Tijekom trećeg i četvrtog desetljeća 20. stoljeća Henebergov se interes za stare ličke gradine i gradove intenzivirao, te ih je od 1922. do 1936. godine pohodio u društvu prof. Josipa Poljaka i dr. Branimira Gušića. Tijekom četrnaestogodišnjeg razdoblja Heneberg pohodi, proučava i opširno fotografski dokumentira ličku baštinu, načinivši pri tome 214 fotografija i 200 film-negativa, koji danas čine sastavni dio fototeke Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture i medija.²²

SR Hrvatske 1987./88. godine, dok je istovremeno dio ostavštine koji se odnosi na Istru pohranjen u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu (akvizicija br. 13/1987.).

20 Personalni spis Većeslav Heneberg; Sign. HR-HDA-890: Personalni spis državnih službenika Zemaljske vlade, Pokrajinske uprave, oblasnih uprava, Savske banovine, Banovine Hrvatske i Ministarstva NDH, kutija 121

21 Poljak, Željko: Pioniri modernog alpinizma u Hrvatskoj – Prof. dr. Branimir Gušić (str. 3 – 8); Profesor Marijana Gušić (str. 9 – 12), Naše planine, godina XIV, broj 1-2, siječanj-veljača 1962.

22 Fototeka kulturne baštine MKM čuva sveukupno 350 film negativa i 414 fotografija Većeslava Heneberga, koji uključuje i Henebergov lički opus. Cjelokupna Henebergova dokumentacija, ona pisana iz Središnjeg arhiva kulturne baštine kao i ona fotografska, iz Fototeke kulturne baštine MKM, upisana je u Registar kulturnih dobara RH, rješenjem od 29. ožujka 2016. godine.

BILAJ (Gospić), srednjovjekovni grad koji se prvi put spominje u 15. st.; u 16. st., do 1584. g. bio je tursko uporište, a tada ga ruši kršćanska vojska – pogled s južne strane; Većeslav Heneberg, 1931. (MKM – FKB, inv. br. 7612, br. neg. III-645)

ŠTULIĆA KULA (Gospić), turski grad s visokom kulom, blizu Ploče; Većeslav Heneberg, 1932. (MKM – FKB, inv. br. 7268, br. neg. III-775)

GAJIĆA GRADINA (Raduč), Lovinac, stara gradina na potezu između Raduča i Svetog Roka; Većeslav Heneberg, 1923. (MKM – FKB, inv. br. 7632, br. neg. V-507)

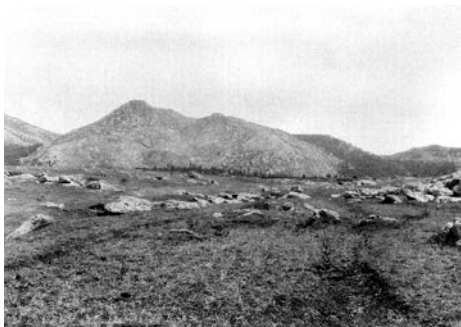
KARLOVIĆA DVORI, Komić (Udbina), stari srednjovjekovni grad – opća situacija sa zapadne strane; Većeslav Heneberg, 1932. (MKM – FKB, inv. br. 7652, br. neg. III-670)

KOMIĆ (Udbina), veduta sela podno brda s Karlovića Dvorima; Većeslav Heneberg, 1932. (MKM – FKB, inv. br. 7662, br. neg. III-679)

KUKLJIĆ (Lovinac), gradina zvana Vuletića grad, pogled sa sjevera; Većeslav Heneberg, 1931. (MKM – FKB, inv. br. 7678, br. neg. III-686)

OSTROVICA LIČKA (Gospić), pogled s Ličkog polja prema vrhu brijega sa starim gradom; Većeslav Heneberg, 1931. (MKM – FKB, inv. br. 7747, br. neg. III-737)

OSTROVICA LIČKA (Gospić), situacija starog grada na vrhu brijega sa selom u podnožju; Većeslav Heneberg, 1932. (MKM, UZKB, inv. br. 7745, br. neg. III-735)

OSTROVICA LIČKA (Gospić), grad, situacija oba vrha sa zapada; Većeslav Heneberg, 1931. (MKM – FKB, inv. br. 7759, br. neg. III-749)

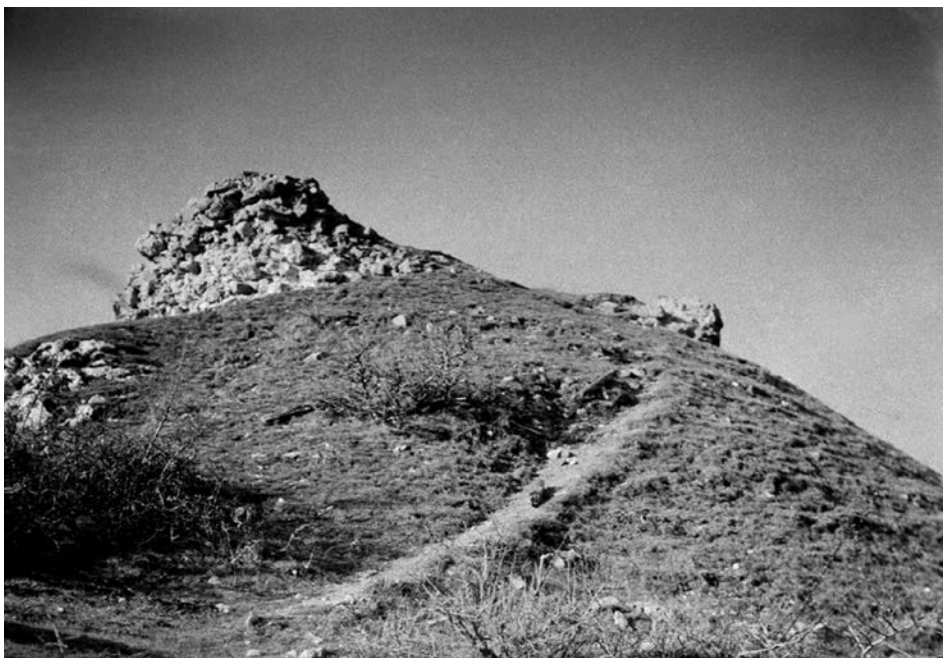
PAVLOVAC (Gospić), pogled iz špilje Špljače nad kojom je smješten stari grad Pavlovac; Većeslav Heneberg, 1932. (MKM – FKB, inv. br. 7733, br. neg. III-727)

MOGORIĆ (Gospić), detalj starog grada, pogled prema zapadu; Većeslav Heneberg, 1931. (MKM – FKB, inv. br. 7706, br. neg. III-709)

REBIĆ (Udbina), gradina s malim Ličaninom u prednjem planu; Većeslav Heneberg, 1932. (MKM – FKB, inv. br. 7831, br. neg. III-800)

UDBINA, srednjovekovni grad, ostaci zidova s istočne strane; Većeslav Heneberg, 1933. (MKM – FKB, inv. br. 7826, br. neg. III-795)

SMILJAN (Gospić), stari grad na brdu Mali Vekavec; Većeslav Heneberg, 1922. (MKM – FKB, inv. br. 7797, br. neg. IV-265)

ZIR (Gračac), lokalitet s pećinom, karakterističnom za kraj; Većeslav Heneberg, 1932. (MKM – FKB, inv. br. 7850, br. neg. III-804)

DEBELO BRDO (Gospić), pogled na Krbavsko polje i selo Debelo Brdo; Većeslav Heneberg, 1923. (MKM – FKB, inv. br. 7629, br. neg. V-504)

KALUĐEROVAC (Perušić), drveni mlin na predjelu Karlovića brod na rijeci Lici; Većeslav Heneberg, 1924. (MKM – FKB, inv. br. 7644, br. neg. V-509)

VRELO KORENIČKO (Korenica), kultivirani krajolik; Većeslav Heneberg, 1934. (MKM – FKB, inv. br. 7846, br. neg. V-554)

UDBINA, kuća (džamija), pogled s dvorišne strane; Većeslav Heneberg, 1933. (MKM – FKB, inv. br. 7827, br. neg. III-796)

KOMIĆ (Udbina), čovjek iz sela, vodič na stari grad; Većeslav Heneberg, 1933. (MKM – FKB, inv. br. 7666)

S vremenskim odmakom moguće je zaključiti kako Henebergovo fotodokumentiranje prethistorijskih gradina i srednjovjekovnih gradova Like predstavlja impozantnu međuratnu premosnicu koja održava kontinuitet od devetnaestostoljetnog i „pred-velikoratnog“ foto-dokumentiranja starih gradova (Ivan Standl, Josip Brunšmid, Emil Laszowski) do onog poslijeratnog, koje obuhvaća razdoblje od sredine 20. stoljeća pa sve do današnjih dana (Greta Jurišić, Tihomil Stahuljak, Nino Vranić i dr.).

Vrijednost fotodokumentacije Većeslava Heneberga počiva i na činjenici da prinosi sasvim rane kulturno-antropološke, odnosno etnografske teme pod okrilje konzervatorske službe, uz one starije Ivana Rubčića. Kao takva ona je na tragu (a potom i vremenski podudarna) s

REBIĆ (Udbina), čobanska koliba na saonicama; Većeslav Heneberg, 1932. (MKM – FKB, inv. br. 7832)

VRANIK (Lovinac), kuća zvana Kovačićeve kula – detalj interijera s ukućanima oko ognjišta; Većeslav Heneberg, 1923. (MKM – FKB, inv. br. 7842, br. neg. V-550)

JUŽNI VELEBIT, kameni stan na Malovanu s grupom čobana; Većeslav Heneberg, 1922. (MKM – FKB, inv. br. 7855, br. neg. IV-275)

JUŽNI VELEBIT, kameni stan na Malovanu sa ženom; Većeslav Heneberg, 1922., (MKM – FKB, inv. br. 7854, br. neg. IV-274)

OSTROVICA LIČKA (Gospić), gradina u okolici mjesta – situacija s mještanima uz volovsku zapregu; Većeslav Heneberg, 1920-e (MKM – FKB, inv. br. 62454)

fotodokumentacijom koja nastaje pod okriljem tadašnje Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti pod paskom Dragutina Boranića ili pak Radivoja Simonovića koji početkom 20. stoljeća ovjekovječuje život pastirskog stanovništva Velebita. Nadalje ona se vremenski preklapa s terenskim istraživanjima i fotodokumentiranjima Branimira Gušića, ali i sa samim začetkom formiranja fototeke novoosnovanog Etnografskog muzeja u Zagrebu, zaslugom Vladimira Tkalčića. U konačnici ona je tri do četiri desetljeća ranija od one koju će konzervatorska služba baštiniti upošljavanjem prvih profesionalnih fotografa, poput Nine Vranića, Vinka Malinarića ili Rudolfa Bartolovića te prvih školovanih etnologa-konzervatora, Marije Gamulin i Beate Gotthardi-Pavlovsky.

* * *

The area of Lika and Lovinac in the photographic cultural heritage library of the Croatian Ministry of Culture and Media

Abstract

The cultural heritage photo library of the Ministry of Culture and Media testifies to Lika, with its rich heritage depositing and recording tangible and intangible traces of continuous human presence in this area from the earliest times, being very attractive both to organized heritage safeguards and bystanders as well as researchers of broad profiles. The landscapes, monuments and people of Lika were the true focus of their intellect and an inexhaustible inspiration to their eye. Among them are photographer Vaso Margetić, archaeologist, museologist and conservator Josip Brunšmid, historian and archivist Emil Laszowski, young educator Ivan Rubčić and museologist and conservator Većeslav Heneberg.

Literatura i izvori

- DOŠEN, ANTONIA. 2019. Vizualno čitanje Gospića i Like u ilustriranom tjedniku *Svijet* (1926. – 1936.). *MemorabiLika*, časopis za povijest, kulturu i geografiju Like (jezik, običaji, krajolik i arhivsko gradivo), god. 2, br. 1., 59-83.
- GOLEC, IVICA. 1999. *Petrinjski biografski leksikon*. Petrinja: Matica hrvatska Petrinja.
- GRKOVIĆ, SANJA. 2007. *Fotografija u službi zaštite kulturne baštine*. Zagreb: Ministarstvo kulture,

- HIRTZ, DRAGUTIN. 1905. *Prirodni zemljopis Hrvatske – Lice naše domovine*. Zagreb: Lav. Hartman (Kugli i Deutsch), knj. I.
- HIRTZ, MIROSLAV. 1925. Dr. Radivoj Simonović. *Hrvatski planinar* 21, Zagreb, 21-27.
- HORVAT, ANĐELA. 1981. O djelovanju konzervatorske službe u Zagrebu (1923-1941). *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 6/7, 15-35.
- *Konzervatorski svjetlopiši, naših prvih 160 godina zajedno*. 2014. (izložba organizirana povodom Dana EU baštine 2014.), autorica Sanja Grković, Ministarstvo kulture; Gliptoteka HAZU, 18. rujna – 12. listopada 2014.
- KREŠIĆ, MILAN. 1897. *Izvjeshće o milenijskoj izložbi kraljevine Ugarske i kod te prigode sudjelujuće Bosne i Hercegovine te kraljevine Hrvatske i Slavonije: god. 1896*. Zagreb: Tisak Dioničke tiskare.
- KRUHEK, MILAN; HORVAT, ZORISLAV. 2009. *Srednjovjekovne hrvatske župe Lika i Krbava (stari gradovi Krbave)*. // *Identitet Like: korijeni i razvitak*, knjiga I. / Holjevac Željko (ur.). Zagreb-Gospić: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 239-293.
- MAGJER, BLAŽ. Prof. Ivan Rubčić; Pedagoški arhiv u Zagrebu, inv. br. 1057, sv. A/II. – rukopisna građa
- Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Fototeka // Fond Ivana Rubčića
- Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Fototeka // Ostavština Većeslava Heneberga
- Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Središnji arhiv // Ostavština Većeslava Heneberga
- Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine – Odjel za Registar kulturnih dobara // Rješenje o upisu Ostavštine Većeslava Heneberga u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske
- Mrežna stranica Ministarstva kulture // Zbirka fotografske dokumentacije Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture // Većeslav Heneberg; autorica priloga Sanja Grković
- MURAJ, ALEKSANDRA. 2000. Etnografsko-fotografski doprinos Radivoja Simonovića hrvatskoj etnologiji. *Etnološka tribina* 23, Vol. 30, 49-64.
- OLUJIĆ, BORIS. 2009. *Povijest istraživanja prapovijesne i antičke baštine u identitetu Like*. // *Identitet Like: korijeni i razvitak*, knjiga I. / Holjevac Željko (ur.). Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 117-139.
- Personalni spis Ivan Rubčić; Sign. HR-HDA-890: Personalni spis državnih službenika Zemaljske vlade, Pokrajinske uprave, oblasnih uprava, Savske banovine, Banovine Hrvatske i Ministarstva NDH, kutija 330
- Personalni spis Većeslav Heneberg; Sign. HR-HDA-890: Personalni spis državnih službenika Zemaljske vlade, Pokrajinske uprave, oblasnih uprava, Savske banovine, Banovine Hrvatske i Ministarstva NDH, kutija 121

- POLJAK, ŽELJKO. 1962. Pioniri modernog alpinizma u Hrvatskoj – Prof. dr. Branimir Gušić (str. 3-8.); Profesor Marijana Gušić (str. 9-12.). Naše planine, godina XIV., broj 1-2, siječanj-veljača.
- SEČENSKI, ŽIVAN. 1952. Nekrolog – Radivoj Simonović. Glasnik Etnografskog instituta SANU I (1-2), Beograd, 563-566.
- SZABO, GJURO. 1929. Dr. Josip Brunšmid – Nekrolog. Narodna starina, Vol. 8, No. 19, 102-103.
- ZRNIĆ, LIDIJA. 2012. Ostavština Većeslava Henneberga u arhivima Ministarstva kulture RH. Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske, 36, 23-34.